

Nicodemus helping to take down Jesus' body from the cross (*Pieta*, by [Michelangelo](#)).

Joh. 3: 1-16

Gemeente,

Opnieuw beginnen. Leven! Een 57-jarige Zwitserse leraar klassieke talen besluit van het ene op het andere moment de school waar hij meer dan 30 jaar heeft lesgegeven in de steek te laten en de nachttrein naar Lissabon te nemen. Hij weet niets van Lissabon, maar op weg naar school had hij een Portugese vrouw ontmoet die hem een paar raadselachtige dingen had verteld. Vanaf dat moment bekijkt hij de leerlingen in zijn klas zoals hij ze nog nooit eerder heeft gezien. Als hij nu niets doet, hebben zijn leerlingen zoveel meer leven voor zich dan hij zelf. Als hij nu niets doet, blijft hij dezelfde oude man als de dag tevoren. De leraar gaat na schooltijd een boekwinkel binnen en leest in een boekje dat hij toevallig in handen krijgt de zin: 'als het zo is dat wij slechts een klein deel kunnen leven van wat er in ons zit - wat gebeurt er dan met de rest?'

De leraar is de hoofdfiguur in de roman *Een nachttrein naar Lissabon* van Pascal Mercier, ook prachtig verfilmd. Niet iedereen zal een zo radicale stap willen zetten: Je baan opgeven, je huwelijk, je zekerheden. Maar het gevoel zullen we herkennen: ik kan niet langer zo doorleven, ik loop vast, ik wil hieruit. Je leven is een fuik, die alsmaar nauwer toeloopt, met steeds minder ruimte om te bewegen, een gevangenis, waarin je levenslang hebt gekregen. Straks ben ik oud en ga ik dood – maar heb ik ooit echt gelééfd? Van de dichter Rilke is een beroemd geworden regel: 'Ich muss mein Leben ändern'; hij schreef het gedicht hierover nadat hij van zijn stuk was gebracht door een prachtig kunstwerk. Ik moet mijn leven veranderen, denkt ook de leraar na zijn ontmoeting met de Portugese vrouw. Opnieuw beginnen. Leven. Ook Nicodemus heeft een ontmoeting die zijn leven voorgoed verandert. Hij ontmoet Jezus. Nicodemus is een kerkleider met aanzien, een top-theoloog. Echt een BJ' er, een Bekende Jeruzalemmer. Een man die het gemaakt heeft, iemand die ertoe doet. En toch, hij beseft dat hij zijn leven moet veranderen. Als hij zo doorgaat, heeft hij nooit geleefd. In de nacht komt hij naar Jezus toe. Omdat hij niet gezien mag worden? Het zou kunnen. Maar de nacht – dat is ook het moment waarop je gaat dromen van een ander leven, waarop je je dagelijkse ik even aflegt. Als de wind gaat liggen en het werk is gedaan. In de nacht, dan komen ook de angsten en verlangens. In de nacht, dan tellen niet meer de grenzen

van conventie en de strak omlijnde identiteit. De nacht, dan ga je zwerven, nachtbraken, in het echt, of in de geest, eindeloos woelend in je bed. De nacht, dat is de tijd voor de zoekers en de zwervers, de rustelozen en de wanhopigen.

'Ich muss mein Leben ändern', ja maar hoe ' Rabbi', zo begint Nicodemus zijn gesprek met Jezus formeel, ' wij weten dat U een leraar bent die van God gekomen is, want alleen met Gods hulp kan iemand de wonderen doen die u verricht.' *Wij weten* – het is nog de taal van de conventie, van het establishment waar Nicodemus toe behoort. Hij sata nog voor de klas. Wij – het is ook de druk van diezelfde gemeenschap die hemzelf verstikkend in de greep houdt. Hij zal een lintje krijgen bij zijn afscheid, en misschien wel zes eredoctoraten. Maar als ik zo door ga word ik oud en ga ik dood zonder ooit het gevoel te hebben gehad te leven. Ik ben door anderen geleefd, door hun verwachtingen. Ik ben door mijzelf geleefd, mijn ambities en eerzucht, en behoefte aan status. Dan hoort hij van Jezus en de bruiloft te Kana. Een smeulend verlangen wordt in hem wakker. Water in wijn, levend water, het leven gevierd als een groot feest, waar dansend en drinkend geen eind aan komt. Jij schijnt het geheim ervan te kennen, van dat verrukkelijke verschrikkelijke, dat verschrukkelijke leven, vertel me, Jezus, hoe kan ook ik dat ervaren? Wijs me de weg naar de zenuw van mijn bestaan, mijn levensader, mijn Bron!

Je zou verwachten dat Jezus en hij, daar zo laat op de avond samen een mooie theologische boom over gaan opzetten. Schenk nog eens bij Jezus, en vertel.... Maar het antwoord van Jezus ontregelt Nicodemus, brengt hem van zijn stuk, treft hem op zijn meest gevoelige plek. Laten we het over jou hebben, Nicodemus, niet over theologie. Laten we het over het leven hebben, Nicodemus, niet over de leer. Laten we het over de Bron hebben waar jij aan ontspringt en waar je zo naar verlangt, maar geen toegang toe hebt. Jij moet opnieuw geboren worden, en dan zul je weten wat leven is.

Opnieuw geboren worden. Het christelijke geloof en ook het jodendom is een religie van geboorte. Het gaat in het geloof om vernieuwing, om beginnen, om afscheid van het oude, wending naar het nieuw leven. Ik houd mij in mijn werk al een paar jaar bezig met ouder worden en ouderdom. Wat me opvalt is dat andere religies daar eigenlijk veel meer van weten dan het christendom. Ze verhalen van oude wijze leraren die jonge mensen inwijden, ze wegwijs maken in eeuwenoude tradities. Het boeddhisme, confucianisme, hindoeïsme – in dat soort religies domineert het beeld van oude, grijze, kale bedachtzame mannen, al dan niet in lotushouding. Christelijk geloof daarentegen is het geloof van kinderen. Van geboren worden en wederom geboren worden. En worden als een kind en dan het koninkrijk van God binnengaan. Je krijgt toegang tot de essentie van het leven niet door aan het eind van de rit heel geleerd en wijs te worden, maar door alles wat je geleerd hebt af te leren en weer deel te krijgen aan de oerervaring van wat werkelijk leven

is. Er hoeft niks meer bij geleerd te worden, je moet weten wat het is om opnieuw te beginnen, als een pasgeboren zuigeling.

In de bijbelse verhalen over de ouderdom gaat het eigenlijk ook altijd om geboorte. Abraham, aan wie Isaak beloofd wordt. Simeon en Anna in de tempel, met Jezus op de arm. Mijn ogen hebben uw heil gezien. De zin van de ouderdom is niet terugkijken, maar vooruitzien, naar de komst van de Messias.

De joodse filosoof Hannah Arendt was leerling van Martin Heidegger, de man die de essentie van het menselijk leven in onze sterfelijkheid zag. Mens zijn is 'Sein zum Tode'. Pas wie zijn eigen dood onder ogen ziet, leeft eigenlijk. Neen, zei Arendt, toen ze zich later losmaakte van haar gewezen minnaar en leermeester: de essentie van mens zijn is niet sterfelijkheid, maar geboren worden. Pas wie zijn geboorte onder ogen ziet, heeft het eigenlijke leven te pakken. Zonder de belofte die elk nieuw kind dat ter wereld komt in zich draagt, zou er geen toekomst zijn. We zouden verstikken in de gevangenis van de conventie, zo hebben we het altijd gedaan, dit is al zo vaak geprobeerd, we zijn door de ervaring wijs geworden enzovoort. Elk nieuw kind dat geboren wordt is een verrassing, waarvan je niet weet wat eruit groeien zal. Een kind houdt de toekomst open. Elk nieuw kind kan immers de Messias zijn.

Geboren worden? Opnieuw geboren worden? Kom nou, Jezus, hoe kan iemand geboren worden als hij al oud is? Nicodemus, vastgelopen in de fuik van zijn oude dag, is zijn geboorte vergeten. Hoe kun je, als je 's morgens zuchtend en steunend nauwelijks met je stramme leden je bed nog uit kunt komen, je weer voor de geest halen wat het is om als hulpeloos hummeltje schreeuwend ter wereld te komen? Kom nou, Jezus, je spant het paard achter de wagen: ik verwacht van jou wijsheid, door de wol geverfd, door schade en schande geleerd, geworteld in de traditie van eeuwen. Waar jij mee komt, geboorte, daar begint het leven wel mee, maar dat kan niet het doel ervan zijn, de essentie.

Herinner u zich nog de dag van uw geboorte? Rare vraag eigenlijk. We waren er zelf wel bij, maar we weten er niks meer van. Dat we geboren zijn, dat staat wel vast. De datum op ons geboortekaartje, de burgerlijke stand. En je moeder, zij weet het en zij zal het nooit meer vergeten. De pijn, de vreugde, de vreugdevolle pijn, de pijnlijke vreugde. Dat we geboren zijn, we weten het van horen zeggen. Maar geboren wórdén, wat dat is – de ervaring zelf is even ongrijpbaar en ver weg als de ervaring van ons sterven. Het is een feit, onherroepelijk, maar we weten niet wat het betekent. Hoezo dan, Jezus, *opnieuw* geboren worden? 'Een mens kan toch niet voor de tweede keer de moederschoot ingaan en weer geboren worden?' Als je niet eens kunt ervaren wat het is om voor de eerste keer geboren te worden, hoe kan dat dan voor een tweede keer? Nicodemus snapt het niet, of wil het niet snappen. Je moet *opnieuw* geboren worden, had Jezus net gezegd. Eigenlijk staat er: *van boven, of van voren* geboren worden. Maar Nicodemus hoort iets

anders: voor de tweede keer geboren worden. Hij hoort niet de diepte in Jezus' woorden.

Maar nee, Nicodemus: je hoeft niet voor de tweede keer de moederschoot in. Ja, er bestaan therapieën die je de oerervaring van je geboorte weer te binnen willen brengen. Het trauma van de oerschreeuw. Daar heeft Jezus het niet over. De essentie van wat echt leven is, is wat hem betreft **niet dat je uit je moeder geboren wordt, maar dat je uit God geboren wordt**. Niet dat je op de wereld gezet wordt, is beslissend voor je bestaan, maar dat je deel krijgt aan het waarachtige, volle leven. Niet het biologische leven, maar de levende God is de bron waaruit je voortkomt.

Het draait in het evangelie van Johannes om dat ene woord: Leven, en om de toegang tot, het opgenomen worden in het Leven. Jezus die van zichzelf zegt: ik ben de waarheid en het Leven, wie tot mij komt zal eeuwig Leven hebben, overvloedig leven; ik ben de bron van Levend water. Hoe dat kan? 'Wie mijn lichaam eet en mijn bloed drinkt, heeft eeuwig leven en (...) blijft in mij en ik blijf in hem. De levende Vader heeft mij gezonden, en ik leef door de Vader; zo zal wie mij eet, leven door mij, ... wie dit brood eet, zal eeuwig leven.' (Joh. 6, 54vv.) En zo gaat het maar door. Jezus, zijn Vader, de Geest, het is één bruisende zee van goddelijk leven, van gemeenschap, van uitdelen en ontvangen. Leven – wat leven werkelijk is, waar het vandaan komt, wat het geheim ervan is, en hoe je er deel aan krijgt, daarvoor moet je in het evangelie van Johannes **niet bij de biologie** zijn. [Het is waar, nog nooit zijn we dankzij de wetenschap zo diep doorgedrongen tot de biologische kern van wat 'leven' is, dan vandaag. Van miljarden jaren evolutie tot de kleinste micro en nano-deeltjes van levende cellen, we zitten er bovenop en midden in.] We weten veel, heel veel. Maar weten we dan ook werkelijk wat leven is? Je wordt uit je moeder geboren, je groeit op, je leeft je leven, je plant je voort, en dan ga je dood. De evolutie kan weer verder, maar is zo'n leven niet volstrekt zinloos? Op de muur in Groningen, waar ik werk, heeft een graffiti schrijver drie woorden onder elkaar gezet: *Live, Buy, Die*. Leef, Koop, Ga dood. Alsof dat de essentie is van ons leven. Geboren worden, consumeren, eten en drinken, sterven. Is dat alles als je uit je moeder geboren bent?

Je zou er cynisch van worden. En in de nacht gaan woelen in je bed. De de nachttrein naar Lissabon nemen. Of - in de nacht naar Jezus gaan. En dan die raadselachtige woorden horen:

'Je gaat het Koninkrijk van God binnen als je geboren wordt uit water en Geest. Jullie moeten allemaal opnieuw geboren worden, niet uit je moeder, maar uit de Geest. De wind waait waarheen hij wil, je hoort zijn geluid, maar je weet niet waar hij vandaan komt en waarheen. Zo is het met iedereen die uit de Geest geboren wordt.'

Je moet uit de Geest geboren worden, de Geest van God, die het leven van de Vader en de Zoon tot een bruisend feest van overvloed maakt, Nicodemus. Opnieuw beginnen. Leven! 'Maar hoe kan dat?' vraagt de

toptheoloog. Hij heeft voor dit soort zaken doorgeleerd, hij snapt het jargon, en hij zou er een stevige boom over kunnen opzetten. En toch, hij begrijpt het niet zolang hij zich niet innerlijk gewonnen geeft, en luistert naar de taal van het verlangen, de taal van het hart. Het hoofd vraagt naar redenen, wil verklaringen, duidelijke doelstellingen, maakt plannen. Wat wil ik met mijn leven bereiken, zodat ik er straks voldaan op terug kan kijken. Een zinvol, welbested leven. Maar het hart vraagt: heb ik wel gedronken uit de Bron van het leven? Heb ik deel aan het eeuwige Leven?

Joseph Campbell, een geleerd kenner van religies, ook een soort Nicodemus dus, schreef na een lang leven van studie en onderzoek: *People say that what we're all seeking is a meaning for life. I don't think that's what we're really seeking. I think that what we're seeking is an **experience of being alive**, so that our life experiences on the purely physical plane will have resonances with our own innermost being and reality, so that we actually feel **the rapture of being alive.**"*

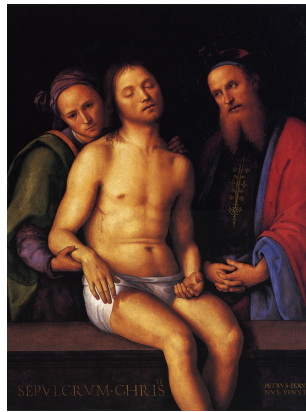
Campbell is een Nicodemus, die ook bij Jezus op bezoek is geweest maar die het uiteindelijk wél heeft begrepen: het gaat er niet om dat je de filosofische Zin van Het Leven ontdekt, maar dat je deel krijgt aan het Leven. Kind van je moeder zijn is één ding, kind van God dat is iets anders. Maar hoe doe je dat? Hoe gaat dat in zijn werk, wedergeboren worden?

In sommige delen van de Amerikaanse evangelicale beweging is het een begrip: je bent een born-again Christian, als je een persoonlijke band met Jezus hebt na een intense, plotselinge bekeringservaring. Je rookt en drinkt niet, hebt geen seks voor het huwelijk, je bent tegen homoseksualiteit en abortus, voor de doodstraf, en stemt conservatief. Op internet zag ik zelfs een handleiding: 'wordt een born again Christen in 12 stappen'. Ik weet niet of Jezus dat allemaal voor ogen had in die nacht met Nicodemus. Hij weet niets van een methode om wedergeboren te worden.

Je kunt jezelf niet geboren laten worden. [Ik geboor, jij geboort, wij geboren. Onzinnig. Je kunt jezelf ook niet wedergeboren. Ik wedergeboor, jij wedergeboort.... Onzinnig ook. Je moet het laten gebeuren. Je hebt er zelf de hand niet in.] Je wórdt wedergeboren. Jij doet het niet, de wind van God doet het. De wind van God die waait waarheen hij wil. Zeg geen nee als hij langs komt om je mee te nemen. Je was al kind van je moeder. Maar word nu ook kind van God. Laat je vernieuwen, elke morgen weer, door te leven met, in, uit God, de Bron van eeuwig, overvloedig leven. (Joh. 10, 10)

Wat de Zin is van het Leven, die vraag kun je wijselijk overlaten aan de filosofen en de theologen. Laat ze er maar een mooie boom over opzetten. Als jij ervaart wat het is om voor eeuwig uit en in God te leven, proef je het leven alsof je het voor het eerst proeft. Als een pasgeboren kind.

Nog twee keer horen we van Nicodemus in hetzelfde evangelie. Hij neemt het op voor Jezus in het Sanhedrin, schuchter. (Joh. 7, 50v.). En later, na de dood van Jezus, gaat hij hem met Joseph of Arimathea de laatste eer in het graf bewijzen. Nu niet meer in de nacht, maar op klaarlichte dag. Zo wordt hij ook beroemd in de kunstgeschiedenis. Het kon hem zijn reputatie kosten, maar het kon hem blijkbaar niet meer schelen. Hij had immers bij Jezus van het Leven geproefd, het waarachtige, eeuwige Leven. De volgende dag zal hij ook gehoord hebben dat sommige discipelen de opgestane Jezus hebben gezien, de Levende, de eerstgeborene uit de doden. En hij zal gehuild hebben. Als een pasgeboren kind. (19:38-42)

Pietro Perugino